WEIDEVOGELS IN DRENTHE IN 1975-82

Ben L.J. van Os

Weidevogels staan de laatste jaren sterk in de belangstelling. Door de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels is 1984 zelfs tot het "Weidevogeljaar" uitgeroepen, hetgeen aanleiding was in hetzelfde jaar in verschillende provincies (o.a. Drenthe) weidevogeldagen te organiseren. Deze grote belangstelling is met name te danken aan berichten over een alarmerende achteruitgang in aantal van een aantal in Nederland broedende weidevogelsoorten. Dit artikel is een bewerking van een inleiding die op 14 april 1984 gehouden is in het kader van de Drentse weidevogeldag.

De Provinciale Planologische Dienst (PPD) heeft grote belangstelling voor weidevogels: immers, verschillende weidevogelsoorten kunnen worden beschouwd als goede indicatoren van de natuurlijke kwaliteit in het agrarisch gebied.

Duidelijk waarneembare veranderingen in de Drentse weidevogelstand waren aanleiding de gegevens die medewerkers van de PPD tussen 1975 en 1982 verzameld hebben te bewerken en te vergelijken. In dit artikel zal worden ingegaan op de aantalsontwikkeling van een aantal weidevogelsoorten.

Milieukartering in Drenthe

De gegevens over de weidevogelstand in Drenthe werden verzameld in het kader van de milieukartering Drenthe. Doel van dit onderzoek is: het verzamelen van gegevens over het natuurlijk milieu en het beschrijven en het in kaart brengen hiervan, zodanig dat een goed overzicht wordt verkregen van de hoedanigheden van het natuurlijk milieu in Drenthe als basis voor het provinciaal beleid op het gebied van de ruimtelijke ordening en de recreatie-ontwikkeling (Smittenberg 1978).

Behalve aan broedvogels wordt ook aandacht besteed aan flora en vegetatie, hydrobiologie, fysische geografie, amfibieën en reptielen. In 1975 en 1976 is het gehele landelijke gebied van Drenthe globaal op een aantal broedvogelsoorten geïnventariseerd.

Vanaf 1978 wordt dit onderzoek in een langzamer tempo herhaald met als doel de gegevens bij de tijd te houden en veranderingen in de vogelbevolking vast te stellen.

Methode

In 1975 en 1976 werden graslandgebieden in de periode april tot half juni 2 tot 4 maal bezocht. Grootschalige akkerbouwgebieden zoals de Veenkoloniën werden in april voor het inventariseren van weidevogels éénmaal bezocht. Bij latere bezoeken hadden, als gevolg van landbouwkundige voorjaars-werkzaamheden, vaak zulke grote verschuivingen plaatsgevonden, dat het ondoenlijk was dubbeltellingen uit te sluiten.

Jaarlijks waren 6 tot 7 medewerkers in dienst. Elke medewerker inventariseerde in de periode april tot 15 juli een gebied van ongeveer 20.000 ha.

In de periode 1978-1982 werden graslandgebieden 3 tot 7 maal bezocht. Ook in deze jaren werden in grootschalige akkerbouwgebieden de territoria al leen in het vroege voorjaar vastgesteld. Jaarlijks waren er 2 tot 3 medewerkers in dienst. Per mede-werker werd in de periode 15 maart tot 15 juli zo'n 10.000 ha geïnventariseerd.

Bij het onderzoek werden alleen territoria gekarteerd en niet naar nesten gezocht.

De gebruikte methode voldoet in grote mate aan de eis van de PPD om te beschikken over broedvogelgegevens die op provinciale schaal in de planologische besluitvorming toepasbaar zijn.

Bij het interpreteren van de aantalsverschillen tussen de eerste 'ronde' en de tweede 'ronde' zal men voorzichtig te werk moeten gaan. De beperktheid van de gebruikte methode, het verschil in onderzoeksintensiteit, maar ook verschillen in vogelstand die natuurlijk van jaar tot jaar voorkomen, spelen hierbij een rol (Van Os e.a. 1979, Van Os 1983, Van Dijk & Van Os 1982).

Veranderingen in de weidevogelstand

In totaal is ongeveer 92.000 ha zowel in 1975--1976 als in 1978-1982 geïnventariseerd (figuur 1). Als we de resultaten uit 1975-1976 vergelijken met die van 1978-1982 valt op dat er verschillen in aantal optreden (tabel 1). Een soort als de Scholekster gaat in deze periode in aantal vooruit. Kievit, Wulp en Tureluur blijven globaal genomen op hetzelfde aantal. Grutto,

Tabel 1 Vergelijking van het aantal broedparen van verschillende weidevogelsoorten in 1975-1976 en en 1976-1982.

soort	gebied A		gebied B		gebied C		gebied D	
	1975	1978	1975	1979	1975	1980	1975	1980
Zomertaling	-	-	14	4-6	4	4-5	7	1-2
Slobeend	9	-	45	12-18	3	2	7	4
Scholekster	229-230	273-280	208	153	96-98	95	198	174
Kievit	715	763-768	578-579	448	200-203	102	524	808
Kemphaan	-	-	-	-	-	-	25	-
Watersnip	81-82	18	70	29	48-50	16	38	8
Grutto	454	416-421	305	208	218-220	166	234	137
Wulp	139-141	94-97	95-100	61-65	55-60	52-53	53-57	24
Tureluur	29-30	40-41	40-43	32-34	28	28	34-35	11
Veldleeuwerik	696	415-442	602	516-517	210	170	578	106
Graspieper	145	71-75	160-161	160-166	106	169-170	49-50	20
Paapje	13	13	32-35	58-61	18-19	32-33	8-10	6-9
Gele Kwikstaart	29-30	0-1	64	66-74	2	30	76-78	26

soort	gebied E		gebied F		gebied G		totalen gebieden	
	1975	1981	1975-'76	1981	1975-'76	1982	1975-'76	1978-'82
Zomertaling	1	0-2	-	-	5	2-4	31	11-19
Slobeend	5-10	-	1	-	8	8	78-82	26-32
Scholekster	269	437	90	43	282-284	471	1372-1377	1646-1653
Kievit	1524	1225	183	186	736-745	774	4460-4473	4326-4331
Kemphaan	-	-	-	-	-	-	25	-
Watersnip	33-35	15	36	37-40	63	42-43	370-375	165-169
Grutto	474	368	183	159	280-283	190	2148-2153	1644
Wulp	100	151	49-50	45-52	39-41	86	530-551	513-520
Tureluur	50-55	44	19	22-23	46	54	246-256	231-235
Veldleeuwerik	1787-1792	1152-1153	+	+	763-778	664	4636-4656	3023-3032
Graspieper	506	219	76	46	204-208	321	1276-1282	1009-1011
Paapje	160-163	12	10	0-2	64	24	305-314	145-154
Gele Kwikstaart	469	319-321	18	3-4	+	790	852-870	444-456

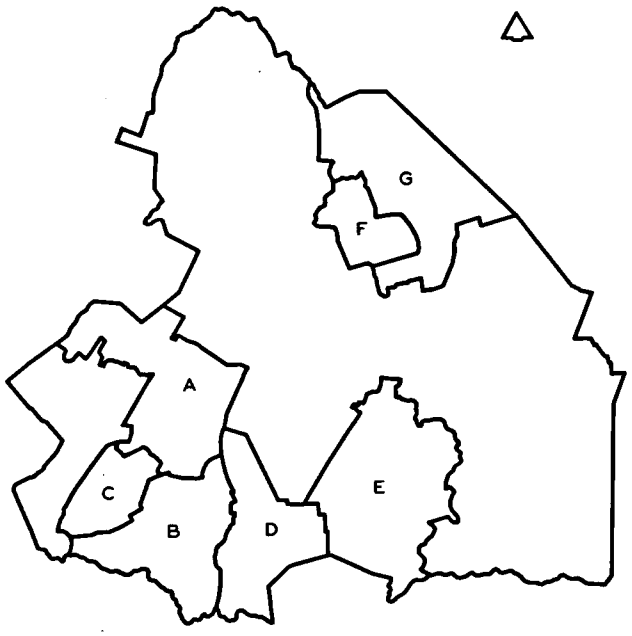

Figuur 1.

Ligging van 8 door de provinciale planologische dienst geïnventariseerde gebieden in 1975-1976 en 1978-1982.

A = Van Scharenburg 1978
B = Van Dijk 1979
C = Van Dijk ongepubliceerd
D = Venema 1980
E = Grotenhuis e.a. 1981
F = Van Os (in prep.)
G = Bijlsma en Grotenhuis 1982

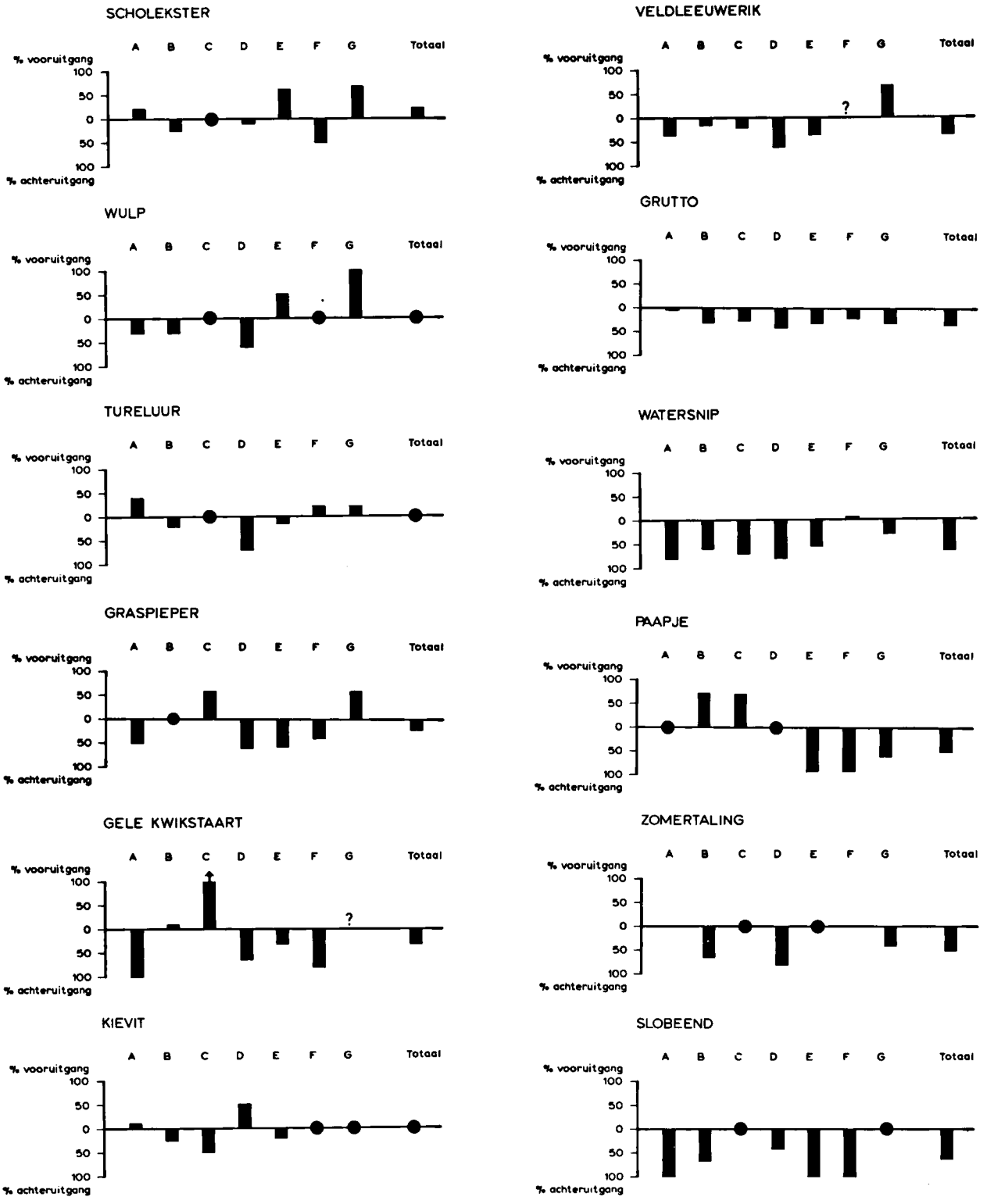

Figuur 2. Voor- en achteruitgang (uitgedrukt in procenten) van 12 weidevogelsoorten in 8 gebieden (zie fig. 1) en het totaal van de 8 gebieden.

Veldleeuwerik, Graspieper en Gele Kwikstaart nemen in aantal af, terwijl Zomertaling, Slobeend, Watersnip en Paapje zeer sterk in aantal afnemen. De Kemphaan is binnen het onderzoeksgebied volledig verdwenen.

Sommige soorten geven per gebied verschillen in voor- of achteruitgang te zien, terwijl andere soorten in alle gebieden in aantal achteruitgaan (figuur 2). Zo'n per gebied wisselend beeld is duidelijk te zien bij Wulp, Scholekster, Tureluur, Kievit en Graspieper. Dit verschil per gebied kan veroorzaakt worden doordat veranderingen in het landschap in het ene gebied wel uitgevoerd zijn en in het andere gebied niet (bijvoorbeel ontwatering). Ook natuurlijke aantalsschommelingen zullen hierbij een rol spelen, aangezien alle gebieden niet in hetzelfde jaar geïnventariseerd zijn, evenals oorzaken van methodische aard.

Grutto, Watersnip, Zomertaling, Slobeend en Veldleeuwerik gaan in bijna alle gebieden achteruit. Het Paapje vertoont in enkele gebieden een (in aantal paren kleine) vooruitgang, maar in de echte 'bolwerken' is de achteruitgang zeer sterk. Ook in goede paapjesgebieden, die net buiten het onderzoeksgebied liggen (rond Coevorden en Schoonebeek) is bij recent onderzoek een sterke achteruitgang in aantal vastgesteld (Bijlsma & De Roder 1983, 1984).

Uit de vastgestelde achteruitgang in aantal bij de Gele Kwikstaart in het onderzoeksgebied mag geen algemene lijn getrokken worden naar de totale Drentse populatie: gegevens uit 1975-1976 in gebieden waar deze soort in hoge dichtheden broedt (met name de Veenkoloniën) ontbreken of zijn onvolledig. Wel kan geconcludeerd worden dat het graslandbiotoop voor deze soort steeds ongeschikter wordt.

Oorzaken

De sterkste achteruitgang is vastgesteld bij die soorten die hun optimale biotoop in vochtige graslanden vinden. Echter ook soorten die wat drogere omstandigheden voor lief nemen, lopen in aantal terug.

De achteruitgang van de weidevogelstand is het grootst in gebieden die al of niet in ruilverkavelingsverband, recentelijk landbouwkundig verbeterd zijn (zie ook Van Os 1983).

Nu staat de achteruitgang van de Drentse weidevogelstand niet op zichzelf. Uit geheel Nederland komen berichten over de achteruitgang in aantal van enkele weidevogelsoorten (Teixeira 1979). Uit onderzoek is duidelijk geworden dat vooral de intensivering in de landbouw de oorzaak van de achteruitgang van de weidevogelstand is (De Molenaar 1980, Beintema & Müskens 1981, Beintema e.a. 1982, Van Os 1983).

Met deze constatering alleen zijn we er natuurlijk niet. Als het behoud van de weidevogelstand één van onze doelstellingen als vogelbeschermers is, dan moet er meer gebeuren. Praten over weidevogelbescherming betekent echter ook praten over landbouwpolitiek, de EEG, inkomenspositie van de boer, beheersovereenkomsten, relatienota enz.

Uiteindelijk is de vraag: "wat hebben wij als maatschappij over voor een goede toekomst van weidevogels in Nederland en hoe brengen wij de belangen van de boer in overeenstemming met de belangen van de weidevogels?".

Literatuur

Beintema, A.J. & G.J.D.M. Müskens. 1981. De invloed van beheer op de produktiviteit van weidevogels. Rapport Rijksinstituu voor Natuurbeheer nr. 81/19.

Beintema, A.J. e.a. 1982. Verstoring van weidevogellegsels door weidend vee. Rapport Directie Beheer Landbouwgronden.

Bijlsma, R en J. Grotenhuis 1982. Noord-Oost Drenthe 1982.

Bijlsma, R. & F. de Roder 1983. Broedvogelinventarisatie oostelijk Zuidoost-Drenthe. Intern rapport Provinciale Planologische Dienst van Drenthe.

Bijlsma, R & F. de Roder 1984. Broedvogelinventarisatie zuidelijk Oost-Drenthe. Intern rapport Provinciale Planologische Dienst van Drenthe.

Dijk, A.J. van, Zuid-West Drenthe 1979.

Dijk, A.J. van, (ongepubliceerd), Basisgegevens broedvogelinventarisatie omgeving Ruinerwold. PPD van Drenthe.

Dijk, A.J. van & B.L.J. van Os 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum & co Assen.

Grotenhuis, J., W. van der Zanden en B. Hoentjen (1981). Broedvogelinventarisatie Zuid-Oost Drenthe 1981. Intern rapport PPD van Drenthe.

Molenaar, J.G. de 1980. Bemesting, waterhuishouding, intensivering in de landbouw en het natuurlijk milieu.Rijksinstituu voor Natuurbeheer Leersum.

Os, B.L.J. van 1983. Weidevogels en overige fauna in agrarische landschappen in Drenthe. Rapport Provinciale Planologische Dienst van Drenthe.

Os, B.L.J. van, A.J. van Dijk & J.C. Smittenber 1979. Milieukartering Drenthe 1974-197 Deel II: Vogelbevolking. Rapport Provinciale Planologische Dienst van Drenthe.

Os, B.L.J. van in prep. Meerjarig broedvogelonderzoek in een gebied ten oosten van Rolde. Intern rapport PPD van Drenthe.

Scharenburg, K. van 1978. Broedvogelinventarisatie Zuid-West Drenthe 1978. Intern rapport PPD van Drenthe.

Smittenberg, J.C. 1978. Milieukartering Drenthe 1974-1978 Deel I: Inleiding. Rapport Provinciale Planologische Dienst van Drenthe.

Teixeira, R.M. 1979. Atlas van de Nederlandse broedvogels. Vereniging tot behoud van natuurmonumenten in Nederland, 's-Graveland.
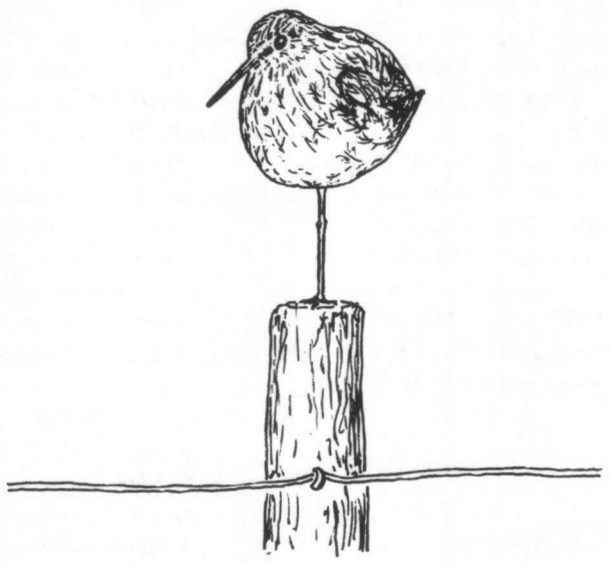
Venema, P. 1981. Broedvogelinventarisatie Zuid-West Drenthe 1980. Intern rapport van de PPD van Drenthe.